

ОСНОВНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність теми. На даний період часу цінності сучасного українського суспільства досить таки змінилися. На це вплинули: науково-технічний розвиток, певні моральні засади, які сформувалися на основі нового бачення світу, а також несприятлива ситуація на сході України. Тому цю тему не можна не порушити на сьогоднішній день.

Мета дослідження полягає у подальшому вивченні філософських проблем духовного життя українського суспільства спричинена необхідністю вирішення актуальних практичних завдань, з'ясування особливостей формування системи цінностей сучасного українського суспільства, визначення пріоритетних ціннісних основ соціотворення незалежної Української держави. Реалізація мети обумовлює вирішення таких **завдань**: проаналізувати еволюцію цінностей українського суспільства; дослідити вплив різних чинників на цінності українців та дізнатися як вони будуть змінюватися під цим впливом; обґрунтувати перспективи розвитку українського суспільства за сучасних умов існування. **Об'єктом дослідження** виступає українське суспільство в цілому, зв'язки між певними групами людей та між окремими індивідами. **Предметом дослідження** є морально-психологічні настрої у суспільстві, душевні та матеріальні цінності народу України.

Для початку визначимо, що ж таке цінності? У науковій літературі існує понад чотириста визначень поняття цінностей, що як мають дуже широкий сенс, так і зводять це поняття до одного з явищ мотиваційного процесу. Цінність можна розглядати як спосіб віддзеркалення дійсності у свідомості людини. У філософії існує низка категорій для позначення ціннісно-вищого: добро – морально-вище, краса – естетично-вище, істина – вище у пізнанні. Можна виокремити декілька підходів до розуміння поняття «цінність». Людські цінності – це певний набір життєвих потреб і прагнень, те, що людині потрібне понад усе, і що для неї справді цінне. Цінності – це загальні ідеї, які допомагають людям відрізнити добро від зла, бажане від небажаного і формувати на цій основі суспільні орієнтири та принципи поведінки. Вони бувають як матеріальні так і нематеріальні (духовні). Матеріальні цінності базуються на вартості певних речей, тобто для людини можуть бути важливі автомобіль, нерухомість, гроші, все те, ціна на що вимірюється в грошах. Духовні цінності мають більш глибоке значення. Це духовні уявлення, явища, поняття, вимоги, що притаманні людині, спільноті або науковому чи етичному вченню. Тобто вони включають наш емоційний стан, наше бачення певних дій, наше ставлення до зла чи добра. Потреби та інтереси здебільшого пов'язані із матеріальною стороною життєдіяльності людини, проте вони так чи інакше проходять крізь свідомість індивіда, впливаючи на його почуття, емоції, сферу бажань та волевиявлення особистості. Отже, встановлюється необхідний зв'язок між матеріальним і духовним. Через потреби та інтереси матеріальні відносини проникають у сферу духовного і навпаки, ідеї і цінності перетворюються на реальні дії людей. Такі вони, людські цінності. Різні бувають, їх не можна осуджувати, адже кожна допомагає людині виживати. Інша річ полягає у тому, що деякі системи працюють на благо цілого народу, а деякі – тільки на сумнівне благо окремих осіб. Надмірне поширення цінностей другого типу приводить до різноманітних суспільних хвороб і руйнування цілих держав. Взагалі, забезпечення суто власних потреб, байдуже матеріальні вони чи якісь інші – це цілком природно. Навіть більше – це єдина життєздатна система цінностей, яка забезпечить виживання і, що найголовніше, повноцінний розвиток. Але як же так виходить, що деякі люди, забезпечуючи власні потреби, при цьому часто завдають серйозної шкоди іншим? Дуже просто – шкода чи користь залежать від того, чи цінності-інтереси цих людей збігаються з інтересами інших. Цікаво те, що жоден з цих типів не може існувати в стерильному вигляді. Якою б не була людина культурною, вона завжди забезпечуватиме певний, байдуже наскільки скромний, рівень власного матеріального добробуту, без якого неможливо вижити. Те саме і з матеріальним типом – такі люди навіть без свідомих намірів будуть працювати на культуру і пасивно її збагачувати, розвивати. Звичайно, таким людям буде байдуже, яку саме культуру розвивати – в цьому одна з небезпек і велика шкода цього типу цінностей [1, с. 45].

Розглянемо цінності українського суспільства в минулому і у сьогоденні. Україна – надзвичайно багата і квітуча держава, яка постійно мала міцну опору, адже народ для країни це все, а наш народ завжди пишався своєю міццю. Віддавна українці славилися своєю вірністю традиціям і патріотизмом. Духовні цінності були основними для українського суспільства від початку його існування. Важливо було любити свою державу і бути вірними

звичаям і традиціям. Для наших предків велику роль відігравала земля. Земля їх годувала, давала їм роботу. Заради землі люди йшли на злочин, проте вона залишалася дорогоцінною для кожного. Держава – ще один скарб нашого суспільства. Скільки крові було пролито, скільки битв ми програли і виграли, а все ж добилися нашої незалежності, хоча шлях до неї виявився тернистим. Український народ може звернути гори заради своєї країни. В усіх піснях оспівуються подвиги героїв, безліч поем складено про нашу любов до волі. У період кріпацтва ці почуття були подавлені в людях. Саме через це багато філософів і почало писати вірші з закликами до протесту. Найяскравішим таким автором був Тарас Шевченко. Його творчість будується на описі життя селян-кріпаків, на закликах до повстання проти феодалізму та на патріотичних гаслах. Навіть у своєму «Заповіті» він закликає народ до боротьби з чужинцями: Поховайте та вставайте, Кайдани порвіте І вражою злою кров'ю Волю окропіте. Саме ці слова і є тим самим поштовхом до дій. Таких великих умів було багато в нашій історії, вони страждали через свої переконання і відбували заслання через те, що прагнули донести до нас істину. Завдячуючи цим людям наш народ піднявся з колін і ми таки добилися незалежності.

Як ми бачимо на той період часу переважали духовні цінності. Зараз ситуація дещо змінилася. Під впливом науково-технічного розвитку, економічних і політичних змін цінності сучасного українського суспільства зазнали значних змін. Стимули і причини людської діяльності одержують подальший розвиток: потреби перетворюються на інтереси, які в свою чергу – на цінності. Кожна така перебудова містить певні якісні моменти. Під час перетворення потреб на інтереси на перший план виходить ставлення до соціальних інститутів. Під час перетворення інтересів на цінності також змінюється предмет ставлення [3, с. 87].

З точки зору оцінювання сучасного періоду розвитку українського суспільства можна визнати, що настав принципово новий період в історії України, її народу та духовної культури. Це потребує нагального вирішення завдання формування нової системи цінностей: одні цінності одержують нові умови для свого поширення та утвердження, інші – не знаходять сприятливого середовища для відтворення, оскільки пов'язані з минулим історичним періодом. Проте потреби, інтереси, цінності змінюються не так швидко, як погляди і переконання. Між новими і старими ціннісними орієнтаціями точиться боротьба. Підвищення потреб, формування нових якостей особистості передбачають зростання ролі системи цінностей [6, с. 76]. Нас можна поділити на ті ж таки два умовні типи – людей, які переймаються своєю культурою та мовою, і людей, яким немає діла до культури, тих, що переймаються в основному своїм матеріальним станом. Без перебільшення: зараз в Україні домінує саме матеріальний тип. Звідки такий висновок? Подивімося навколо: українці панічно шукають заробітків, виїжджають за кордон, беруться за роботу сумнівної законності. Найпоширенішою агітацією політиків стали обіцянки підняття матеріального стану. Та що вже там... навіть сама наша держава проголосила незалежність обіцяючи громадянам краще життя, яке автоматично повинно наступити, щойно ми порвемо кайдани [2, с. 34-35]. Незалежність триває вже більш як 20 років, а ніякого особливого підйому матеріального стану українців не відбулося. Хтось розорився, хтось розбагатів, але співвідношення багатих до бідних залишилося на тому самому рівні. На дуже невтішному рівні. Як же так сталося, що всі прагнуть стати заможнішими, але переважна більшість тільки бідніє? А причини в наступному. Матеріальний тип цінностей – нижча сходинка в розвитку цінностей, в порівнянні з культурним типом. Він може забезпечувати лише фізичне виживання організму людини, але не може давати хід розвитку. Людями матеріального типу легко маніпулювати й використовувати завдяки примітивності їхніх потреб. Найбільші завойовники нашого світу знали це і активно використовували. Яскравим прикладом тут буде штучний голод 33-х років, влаштований вождем Радянського союзу Й. Сталіним [3, с. 29]. Якщо зростання життєвого рівня суспільства, розширення матеріальних потреб і споживання не супроводжуються створенням достатніх умов для виявлення соціальних та духовних інтересів, то це дає об'єктивну основу для поширення споживацьких орієнтацій. У такому разі матеріальні інтереси розвиваються екстенсивно. Споживацькі орієнтації спричиняють негативні тенденції: коло потреб «відриваються» від загальнолюдських цінностей. Таке становище гальмує прогресивний поступ суспільства, унеможливорює рішучі зміни в найближчій перспективі. Поширення споживацьких орієнтирів виявляється у тому, що зростання матеріального добробуту, гонитва за речами, грошима перебивають доступ до істинних цінностей, реального багатства людських стосунків. Духовні потреби набувають викривленого вигляду, підмінюються матеріальними інтересами. В основі таких перетворень

лежить глибоко укорінена в сучасному суспільстві думка про те, що тільки матеріальне багатство дає людині особисту свободу і міцне становище в соціумі. Таким чином, можна зробити висновок про надзвичайну важливість ціннісних орієнтацій як особистості, так і суспільства в цілому. Основний зміст ціннісних орієнтацій визначається політичними, світоглядними, моральними переконаннями, які у будь-якому суспільстві є предметом виховання, цілеспрямованого впливу [2, с. 98].

Висновки. В усі часи людство докладало значних зусиль для вирішення питання задоволення власних нагальних потреб. Сучасне суспільство створило умови, в яких більшість потреб задовольняються. Проте разом із цим прийшло розуміння того, що шляхом задоволення потреб неможливо пізнати сенс життя. Сучасне українське суспільство є прикладом кризи системи цінностей: чітко прописані орієнтири та цінності попереднього історичного періоду відійшли в минуле, нові орієнтири та цінності не набули усталеності, часто лише декларуються. Спостерігаються ціннісний нігілізм більшості суспільства, кидання від одних цінностей до інших у владних колах. Пріоритетними основами сучасного українського суспільства повинні стати цінності, які б поєднали поліетнічну спільноту. Формування нової системи цінностей є перш за все справою держави, яка повинна зосередитися на визначенні державної гуманітарної політики, вибудовуванні національної ідеології, національної ідеї з урахуванням потреб, інтересів та цінностей усіх соціальних груп суспільства. Невирішеність завдання створення відповідної сучасному історичному моменту системи цінностей не просто породжує негативні суспільні явища (приспосувальність, байдужість, маргінальність, пасивність, споживацтво, агресивність тощо) та соціальну нестабільність, а ставить під загрозу єдність суспільства, а отже, і сам факт існування незалежної Української держави.

Література

1. Бортников В. «Розмежування» в Україні в контексті ціннісної ідентифікації населення // *Політичний менеджмент*. – 2007. – № 1. – С. 36–47.
2. Васютинський В. О. Ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського суспільства / В. О. Васютинський // *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – К., 2006. – Т. 8, вип. 6.
3. Михальченко М. І. Страх та сміх як фактори політичної науки / М. І. Михальченко // *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. – Вип. 10. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2010. – С. 25–34.
4. Радченко О. В. Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення : монографія / Олександр Радченко – Х. : Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2009.
5. Ручка А. О. Цінності і смисли як компоненти соціокультурної реальності / А. О. Ручка // *Смислова морфологія соціуму* / за ред. Н. Костенко. – К., 2012. – С. 91–123.
6. Чижевський Б. Г. Актуальні проблеми побудови системи виховання в умовах державотворення // *Педагогіка і психологія*. – 1997. – № 2. – С. 145.
7. Шайгородський Ю. Ціннісні трансформації в період суспільних змін / Ю. Шайгородський // *Соціальна психологія* : наук. журнал / голов. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2009. – № 3. – С. 86–94.
8. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Гончарук Т. В., Гнасевич Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.